

Energi- och klimataspekter i översiktsplanering

Riktlinjer för länsstyrelsens granskning av översiktsplaner

Kommunen ska integrera sin kunskap om kommunens energisystem och transportsystem i arbetet med översiktsplanen och fortlöpande identifiera möjliga åtgärder för att bidra till att nationella och regionala energi- och klimatmål uppnås. Kommunen ska ha kunskap om planeringsmetoder för att utforma sin ÖP så att den tillgodoser nationella, regionala och mellankommunala mål och intressen gällande energianvändning och energiutvinning (PBL och kommunens planmonopol).

Detta PM vill ge en vägledning hur konsekvenserna av användning av mark och vatten ska kunna redovisas, relaterat till de nationella och regionala mål som finns gällande energi och klimat.

Vad är en översiktsplan?

Enligt PBL (Plan- och bygglagen) ska alla kommuner ha en översiktsplan som är aktuell och som omfattar hela kommunens yta. Översiktsplanen är ett strategiskt styrdokument som anger hur mark- och vattenanvändningen ska utvecklas på ett hållbart sätt i kommunen. Lokala förutsättningar och mål samt nationella och regionala mål, planer och program fungerar som styrdokument för arbetet med en översiktsplan. Översiktsplanen ska ge vägledning för fysisk planering och byggande.

Länsstyrelsen ska *särskilt granska* följande energi- och klimatrelaterade frågor i översiktsplanen:

- A. Transport- och bebyggelsestruktur
- B. Förnybar energi
- C. Resurseffektiva energisystem
- D. Genomförande av planen
- E. Uppföljning av planen

Riktlinjer

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Denna är i vissa fall sammanslagen med klimatstrategin till en energi- och klimatplan/strategi. I översiktsplanen ska det framgå på vilket sätt kommunen bidrar till att klara de nationella, regionala och kommunala energi- och klimatmålen för år 2020 och 2050. Översiktsplanen bör tydligt kopplas till kommunens energiplan/energi- och klimatstrategi.

Detta PM hänvisar till de nationella och regionala energi- och klimatmålen.

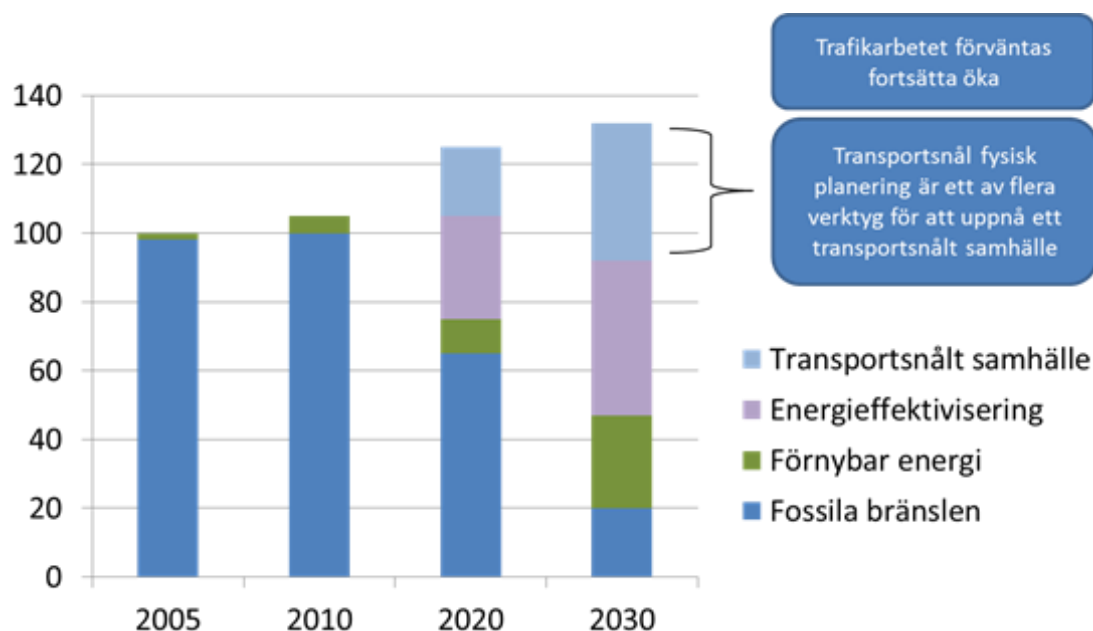
A. Transport- och bebyggelsestruktur

Nationella mål

Den nationella målsättningen är att transportsektorn ska vara "fossiloberoende" år 2030, vilket trafikverket bedömt innebär att endast 20 % av mängden fossila bränslen som används i transportsektorn idag får finnas kvar. För att uppnå detta krävs en kombination av *energieffektivisering*, *bränslebyte* och ett *minskat transportbehov*. Trafikverket bedömer att ett transportsnålt samhälle kommer leda till en minskning av resandet med ca 40 %. Genom exempelvis *stadsplanering för minskat bilresande* bedömer Trafikverket att biltrafiken minskar med cirka 10 % till 2030. Genom förbättrad kollektivtrafik samt satsningar på gång- och cykeltrafik antas biltrafiken minska med ytterligare 8 %.

Regionala mål och förutsättningar

Det regionala målet för transporter är att minska utsläppen med 30 % till 2020 jämfört med 2005. Dalarna har en stor bland annat en stor besöksnäring och besökarna reser ofta genom eller mellan flera kommuner vid sina besök. För att åstadkomma ett resurseffektivt och mer hållbart resande behövs en utvecklad regional samverkan, bland annat för att underlätta ökad användning av kollektiva färdmedel och skapa bra förutsättningar för alternativa drivmedel.

Figur 1. Trafikverkets bedömning av vad som behövs för att uppnå "fossiloberoende" 2030.
Källa: Bearbetad data från Trafikverket

Redovisning i översiktsplanen

Översiktsplanen ska visa vilka konsekvenser föreslagen användning av mark får för gällande transporter. Exempelvis bör följande aspekter behandlas i planen:

Vad bör redovisas:	Varför ska detta redovisas
Hur planeringen påverkar <i>tätheten</i> i kommunen/regionen	Trafikverket ^a bedömer att en ökad täthet om 10 % minskar antalet personkilometer med 1-3 %.
Hur långt från befintlig <i>kollektivtrafik</i> bebyggelse planeras, eller om ny kollektivtrafik/omdragning av befintlig trafik planeras.	Studier visar att vid ett avstånd över 500 meter till närmaste kollektivtrafik avtar andelen resande drastiskt.
Om planeringen ökar eller minskar <i>funktionsblandningen</i> i samhället? Exempel 1: har ett nytt område mer än en primär funktion, handel, bostäder och kontor eller bara det ena? Exempel 2: påverkar planeringen funktionsblandningen i andra delar av kommunen eller i andra kommuner, genom utkonkurrerande av lokalhandel/närbutik, skolor eller liknande?	Trafikverket ^a redovisar att områden men god funktionsblandning har 5-15 % lägre bilanvändning per person.
Om planen leder till <i>förbättrad tillgängligheten för gång, cykel och kollektivtrafik</i> , och i så fall hur? (ökad säkerhet, prioritering av cykel- och gångtrafik, cykelparkeringar etc.)	Trafikverket ^a rapporterar att amerikanska studier påvisat att andelen som går, cyklar och åker kollektivt kan vara upp till 20 % högre i en stadsmiljö som främjar dessa färdmedel.
Hur planeras för <i>ökad intermodalitet</i> , d.v.s. användande av flera resesätt? (avsätts mark för nya knutpunkter, pendlarparkeringar för bil och cykel eller liknande?)	”ställ bilen halva resan”

^a Samlat planeringsunderlag – energieffektivisering och begränsad klimatpåverkan. Trafikverket 2012:152

B. Förnybar energi

Nationella mål

Det nationella målet gällande förnybar energi är att motsvarande 50 % av slutanvändningen ska vara förnybar energi. Detta har vi redan uppnått i Sverige. Den nationella visionen om ett samhälle utan nettoutsläpp till atmosfären år 2050 kräver dock fortsatt kraftig satsning på förnybar energi.

Regionala mål och förutsättningar

Målen för utvinning av förnybar energi i Dalarna, se Tabell 1, är baserade på beräkningar av möjlig produktion/uttag med utgångspunkt från förutsättningarna i länet.

Förutsättningarna att bidra till målen för de energislag som bedöms ha störst utvecklingspotential till 2050 dvs. solenergi, vindkraft och bioenergi är olika för olika kommuner. Exempelvis finns större möjlighet att utvinna och producera trädbränsle i norra Dalarna, medan södra Dalarna har större möjlighet att bidra med energigrödor.

Tabell 1. Mål för ökad energiutvinning i Dalarna

Energiutvinning	2005	2010	2020	2050
<i>Delsektor</i>	<i>GWh/år</i>	<i>GWh/år</i>	<i>GWh/år</i>	<i>GWh/år</i>
Vattenkraft	4 000	4 035	4 200	4 300
Bioenergi	3 000	3 750	4 550	6 100
Vindkraft	2	308	1 600	3 000
Solenergi	1,2	3,9	200	400
Övrigt*	838	950	1050	1000
Summa	7 902	9 047	11 390	15 050

Redovisning i översiktsplanen

Översiktsplanen bör redovisa hur energiutvinningen ska ske för olika områden och konsekvenser av denna.

Vad bör redovisas:	Varför ska detta redovisas
Hur fjärrvärme och fjärrkyla produceras och utvecklingsplaner för detta.	Eldning av bränslen kan orsaka lokal påverkan och störningar i närmiljön om det sker på ett felaktigt sätt eller om de lokala förhållandena är sådana att närboende får in rök i sina bostäder. Ibland har fjärrvärme ett mindre uthålligt ursprung som fossila bränslen eller el.
Vindkraftspotentialen för avsatt areal kvantifieras.	Sedan 2004 finns riksintressen för vindbruk, vilket innebär att området bedömts som särskilt lämpat för elproduktion från vindkraft. Även utanför dessa områden finns dock goda möjligheter att etablera vindkraft.
Kommunens planerade markanvändning gällande vindkraft relaterar till det nationella och regionala målen	För att identifiera områden som ska skyddas enligt 6 § 3 kap. miljöbalken. Samtidigt identifiera områden som är lämpliga för utnyttjande till ökad energiutvinning
Motivering till eventuell över- eller underplanering bifogas	De som är berörda av vindkraftsutbyggnad ska tydligt kunna utläsa kommunens avsikter i översiktsplanen. Det underlättar kommande tillståndsärenden, både genom ökad tydlighet inom kommunen men även gentemot kommunens invånare och marknaden.
Områden som kommunen anser olämpliga/lämpliga för utbyggnad av vattenkraft.	För att identifiera områden som ska skyddas enligt 6 § 3 kap. miljöbalken. Samtidigt identifiera områden som är lämpliga för utbyggnad för ökad energiutvinning.
Hur kommunens syn på markanvändningen stödjer ökad utvinning av bioenergi.	
Solenergipotentialen i befintlig och ny bebyggelse.	

C. Resurseffektiva energisystem

Att planera för ett ökat utnyttjande av resurseffektiva energisystem är viktigt. System-effektivitet kan visualiseras genom en kommunal energisystemanalys, vilken bör ingå i den *kommunala energi- och klimatstrategin*.

Nationella mål

Det nationella målet gällande energieffektivisering är att en total effektivisering om 20 % ska uppnås till 2020.

Regionala mål och förutsättningar

Gällande energianvändning i bostäder och lokaler antas en något högre effektivisering vara möjlig varför det regionala målet är att 25 % effektivisering sker inom sektorn bostäder och service fram till 2020.

Redovisning i översiktsplanen

Vad bör redovisas:	Varför ska detta redovisas
Ett underlag bör finnas som redovisar energibehovet samt hur man ska arbeta för att minska detta behov.	I en ÖP kan man med god planering underlätta för ökad energihushållning och samtidigt öka möjligheterna för utnyttjande av hållbar energi.
Lokalisering av bebyggelse i förhållande till fjärrvärmenät	Det är viktigt att eventuell nybyggnation, framförallt för helt nya områden med flera hus/lokaler, planeras i områden där det finns möjlighet att ansluta till fjärrvärmenätet.
Vilken möjlighet det finns att utnyttja överskottsenergi från befintlig eller kommande industri.	Att ta tillvara olika typer av restflöden i samhället ökar resurseffektiviteten och minskar behovet av högvärdig energi, så som el. Fjärrvärmens möjliggör effektiv samproduktion av värme, el och kyla.
Eventuella flaskhalsar i el och värmenät i förhållande till plan.	Utbyggnad av ex. vindkraft påverkas i hög utsträckning av kapaciteten i elnätet. Likaså kan etablering av bostadsområden vara bättre eller sämre beroende på kapaciteten att försörja området med fjärrvärme.

D. Genomförande av planen

Redovisning i översiktsplanen

Vad bör redovisas:	Varför ska detta redovisas
Kommunal och regional samverkan, kring fjärrvärme, biogas, vind, vatten.	En viktig framgångsfaktor för en översiktsplans genomslagskraft är kommunens förmåga att samverka med kommunala, regionala och ibland även nationella tjänstemän, myndigheter och organisationer.
Planens koppling till nationella, regionala och kommunala mål, planer och program/strategier	Eftersom planen visar en inriktning och vilja på lång sikt, behöver även olika insatser och projekt hanteras i ett tidsmässigt och inbördes sammanhang för att ett hållbart samhällsbyggande ska uppnås.

E. Uppföljning av planen

I en föränderlig omvärld blir även betydelsen av att hålla översiktsplanen aktuell allt viktigare.

Redovisning i översiktsplanen

Vad ska redovisas:	Varför ska detta redovisas
Arbetsätt för att hantera översiktsplanens aktualitet, genomförande och uppföljning	En översiktsplan ska kontinuerligt följas upp. Energiaspekter följs upp i den kommunala energi- och klimatstrategin/ energiplan, samt till en viss del i redovisningen av det kommunala stödet för energieffektivisering. Rutiner för hantering av arbetsätt för uppföljning bör finnas nerskrivna. Resultatet av uppföljningen ska kommuniceras och finnas lättillgängligt för allmänheten.

Källor

Energi och klimatstrategi för Dalarna, Länsstyrelsens rapport 2012:20

Samlat planeringsunderlag – energieffektivisering och begränsad klimatpåverkan. Trafikverket 2012:152.

Trafikslagsövergripande planeringsunderlag för begränsad klimatpåverkan. Trafikverket, 2010.

Planer som styrmedel för att minska samhällets klimatpåverkan. Boverket , 2010.

Fyra stora steg och tjugo små steg (2012). Energimyndighetens idéskrift om fysiskplanering.

Minskade utsläpp av växthusgaser från bebyggelse (2010) - Checklista för kommunal planering som tagit fram av Länsstyrelsen Östergötland i samarbete med LTH och Motala kommun.

Manual för miljöenhetens granskning av översikts- och detaljplaner. PM under redigering.

Uthållig kommun, Temaområde: Energismart planering

<http://www.energimyndigheten.se/sv/Offentlig-sektor/uthallig-kommun/Energismart-planering/>

Att integrera hållbarhets- och energifrågor i fysisk planering – metoder och verktyg etapp 2:

Klimataspekter i fysisk planering (2011), Vägledning för kommuner – Del 2/2: Minskad klimatpåverkan från transporter: